

ŽIVLJENJSKI SLOG VZGOJITELJEV IN POMOČNIKOV VZGOJITELJEV KOT ELEMENT SUBJEKTIVNIH TEORIJ THE LIFESTYLE OF PRE-SCHOOL TEACHERS AND THEIR ASSISTENTS AS AN ELEMENT OF SUBJECTIVE THEORIES

Jera Zajec¹, Mateja Videmšek², Jože Štihec², Damir Karpljuk², Matej Tušak², Maja Meško³

Prispelo: 18. 2. 2011 – Sprejeto: 21. 10. 2011

Izvirni znanstveni članek
UDK 37.091:613.2

Izvleček

Uvod: S subjektivnimi teorijami vzgojiteljev in pomočnikov vzgojiteljev avtorji osvetlijo problem kakovostnega preživljanja časa otrok v vrtcih in s tem povezanega prevzemanja življenjskega sloga predšolskih otrok. Z ugotavljanjem razlik v mnenjih, stališčih in v navadah med vzgojitelji in pomočniki vzgojiteljev o nekaterih dejavnikih kakovosti preživljanja časa otrok v vrtcu avtorji ugotavljajo, ali imajo vzgojitelji, ki imajo večji vpliv na usmerjenost dela v vrtcu, tudi strožja merila ocenjevanja trenutnega stanja.

Metode: Vzorec anketirancev je obsegal 810 vzgojiteljev in pomočnikov vzgojiteljev iz celotne Slovenije. Podatki so bili zbrani v okviru širšega raziskovalnega projekta z naslovom Profesionalno usposabljanje strokovnih delavcev za izvajanje elementov posebnih pedagoških načel koncepta Reggio Emilia na področju predšolske vzgoje. Za analizo podatkov smo uporabili statistični program SPSS različice 16.

Rezultati: Analiza rezultatov je pokazala razlike med vzgojitelji in pomočniki vzgojiteljev v oceni količine in kakovosti športnih pripomočkov ter v odnosu do gibalnih/športnih dejavnosti, in sicer v prid vzgojiteljem, ki so tudi pogosteje gibalno/športno dejavni in pogosteje izvajajo gibalne dejavnosti v vrtcih.

Zaključek: Rezultati raziskave avtorje usmerjajo v preoblikovanje subjektivnih teorij na podlagi celotnega vzgojno-izobraževalnega procesa. V ta namen predlagajo širitev ponudb preventivnih gibalnih/športnih programov v obstoječe programe izobraževanja bodočih pomočnikov in vzgojiteljev, širjenje ponudb seminarjev stalnega strokovnega izpopolnjevanja ter obogatitev športno-rekreativnih programov v vrtcih za starše, otroke in za zaposlene. S celostnim pristopom bi pripomogli k preoblikovanju subjektivnih teorij, ki posledično vplivajo tudi na usmerjenost vzgojiteljev in pomočnikov v gibalne dejavnosti predšolskih otrok.

Ključne besede: pomočniki vzgojiteljev, vzgojitelji, življenjski slog, subjektivne teorije, kurikulum

Original scientific article
UDC 37.091:613.2

Abstract

Background: In the light of the subjective theories of pre-school teachers and their assistants, the authors highlight the problem of children spending quality time in kindergartens and the associated acceptance of a lifestyle by pre-schoolchildren. By identifying differences in opinions, attitudes and habits in the pre-school teachers and their assistants on some factors, such as what constitutes quality time, the authors conclude that pre-school teachers need to have a greater influence on the orientation of the playgroup and stricter criteria in the evaluation of the current situation than the pre-school teachers' assistants.

Methods: The sample was composed of 810 pre-school teachers and assistants from the whole territory of Slovenia. The data was collected within the scope of a more extensive research project entitled »Professional training for education practitioners to implement elements of the special pedagogical principles of the Reggio Emilia concept in the field of pre-school education« and were analysed using the SPSS program, version 16.

Results: The analysis of the results showed differences between pre-school teachers and their assistants in the evaluation of the amount and quality of sports equipment and in their attitudes to physical/sporting activities, in

¹Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, Kardeljeva ploščad 16, 1000 Ljubljana, Slovenija

²Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, Gortanova 22, 1000 Ljubljana, Slovenija

³Univerza na Primorskem, Fakulteta za management, Cankarjeva 5, 6000 Koper, Slovenija
Kontaktni naslov: e-pošta: jera.zajec@pef.uni-lj.si

favour of pre-school teachers, who are also more physically active and indulge more in physical/sporting activities in playgroups than their assistants.

Conclusions: *The results of the research focus the authors on the transformation of subjective theories, which have their basis in the entire educational process. Therefore, they propose that preventive physical/sporting activity programs be incorporated in the existing education programs for future pre-school teachers and teacher`s assistants. Furthermore, they propose that the offer of continuing education seminars be expanded and that playgroups broaden their sports and recreation programs for parents, children and staff. The authors also suggest that playgroups offer sports and recreation for parents, children and staff. This integrated approach would help transform the subjective theories, which in turn influence the orientation of pre-school teachers and their assistants in the physical activity of children.*

Key words: assistants, pre-school teachers, lifestyle, subjective theories, curriculum

1 UVOD

Raziskave (1, 2) kažejo, da obstajajo povezave med subjektivnimi teorijami in usmerjenostjo poučevanja v vrtcu. Eno ključnih vprašanj kurikularne prenove vrtcev je namreč bilo, kako vzgojitelji razumejo, doživljajo in uresničujejo izhodišča in načela Kurikuluma za vrtce. Raziskave (3, 4) so pokazale, da na vsebino in kakovost izkušenj, ki jih otrok dobi v vrtcu, bolj kot formalni kurikulum vplivajo izobraževanje vzgojiteljev, njihovo razumevanje otrokovega razvoja, čustveno sprejemanje formalnega kurikulumu, lokalni pogoji in kultura, skratka subjektivne teorije. Subjektivne teorije so torej implicitno in eksplicitno izražena stališča, vrednote in navade vzgojiteljev in pomočnikov, ki si jih pridobivajo in oblikujejo ter spreminjajo na osnovi reflektivnega vedenja skozi celoten vzgojno-izobraževalni proces in pozneje ob praktičnem delu z otroki (4). Odražajo se v usmerjenosti poučevanja v vrtcu. Vzgojitelj se mora namreč v svojem delu pogosto hitro odločati o veliko dejanjih in zanje največkrat nima časa, da bi tehtal argumente (2). V takih primerih ravna avtomatično in rutinsko, in sicer na osnovi svojih vrednot in navad. Še zlasti je to opazno pri različnih vzgojnih prijemih in pri prosti igri otrok zunaj pa tudi pri realizaciji različnih dejavnosti. Ob procesno-razvojno naravnem kurikulumu, kjer vzgojiteljem avtonomnost omogoča izbiro različnih vsebin za dosego istega cilja, pa lahko subjektivne teorije močno posežejo v pestrost oz. skopost teh vsebin na vseh področjih kurikulumu, še posebej pa tu izpostavljamo področje gibanja. Raziskovalci namreč predpostavljajo, da na oblikovanje subjektivnih teorij poleg prej omenjene izobrazbe in okolja vpliva tudi življenjski slog. Velja pa tudi nasprotno, da subjektivne teorije vplivajo na izbiro življenjskega sloga (1). Življenjski slog pa je v tesni povezavi s pogostostjo in pestrostjo vključevanja gibalnih dejavnosti v vrtcu. Zajec, Videmšek, Štihec, Pišot in Šimunič (6) namreč ugotavljajo, da tisti

vzgojitelji, ki so bolj gibalno/športno dejavni in imajo bolj urejeno prehrano, pogosteje vključujejo gibalne dejavnosti v vrtčevski vsakdan.

Primerne in dovolj pogosto izvajane gibalne/športne dejavnosti ter zdrava prehrana sta najpogosteje citirana kazalnika zdravega življenjskega sloga. Življenjski slog pa se začne oblikovati že takoj po rojstvu (5). Pravilen, pravočasen, harmoničen in sistematičen pristop k oblikovanju zdravega življenjskega sloga pa tak slog zahteva tudi od vzgojitelja. Otroku namreč preživi pretežni del budnega časa v vrtcu in si tam oblikuje svoja stališča, prevzema navade, sprejema vrednote in že začenja oblikovati svoj lasten življenjski slog (6). Sodobne raziskave kažejo, da je izbira zdravega življenjskega sloga, ki vključuje dovolj gibalnih dejavnosti v povezavi z zdravo prehrano in odsotnostjo škodljivih substanc, pomemben dejavnik preprečevanja kroničnih nenalezljivih bolezni, kot so: debelost, osteoporozna, sladkorna bolezen tipa II itn. (7). Subjektivne teorije vzgojiteljev in pomočnikov pa posredno in neposredno vplivajo na usmerjenost poučevanja gibanja v vrtcu. Vzgojitelju in pomočniku pomenijo vodilo oziroma nekakšen niz strategij, ki jih bo uporabil v konkretni situaciji in ki se oblikujejo v njegovem miselnem sistemu. Predstavljajo integrirano celoto pogledov, stališč, vrednot in idealov ter se pojavljajo kot eksplicitna in implicitna ravnanja (2). Če bosta torej vzgojitelj in pomočnik zgradila v svojem miselnem sistemu takšno integrirano celoto, ki bo temeljila na aktivnem življenjskem slogu in bo vključevala tudi njuno neposredno delo s predšolskimi otroki, bosta lahko skladno z navodili veljavnega Kurikuluma za vrtce svobodno in avtonomno posegala na vsa področja, tako da bosta otrokom pokazala možnost izbire aktivnega življenjskega sloga in jih usmerila k oblikovanju pozitivnih stališč in vrednot, povezanih z dejavniki zdravega načina življenja.

Polak (8) trdi, da vzgojitelji v procesu pridobivanja znanja in izkušenj, izgrajevanja osebnosti in vrednot

oblikujejo osebna pojmovanja o posameznih pojmih, s katerim se srečujejo pri svojem delu. Meni še, da so subjektivne teorije vzgojiteljev vsaj v grobih obrisih izoblikovane že pred vstopom v formalni sistem pedagoškega izobraževanja. Batistič Zorec (2) pa dodaja, da se pod vplivom procesa lastnega izobraževanja in predvsem pod vplivom neposredne praktične izkušnje še naprej oblikujejo in razvijajo in jih je mogoče spremeniti. Spreminjanje mnenj, ki so se izoblikovala skozi celoten vzgojno-izobraževalen sistem, pa predstavlja precej težjo nalogo kot njihovo delno preoblikovanje ali pa celo le nadgrajevanje. Zato je smiselno umestiti zdrav življenjski slog v celoten sistem vzgoje in izobraževanja od vrtca naprej ter s tem usmerjati formiranje subjektivnih teorij.

Umestitev zdravega in hkrati aktivnega življenjskega sloga bi bilo smiselno določiti že v temelju vzgoje in izobraževanja, torej v vrtcu. V Kurikulumu za vrtce je, sicer v nekoliko implicitni obliki, zapisano, da je treba skrb za zdravje povezovati medpodročno. Smiselno bi torej bilo, da se zdrav način življenja, ki vključuje med drugim primerno gibalno dejavnost in zdravo prehrano, prepleta skozi vsa področja in je prisotna kot rdeča nit tudi v celotnem življenju in delu v vrtcu. Za tak način življenja in dela pa vrtec potrebuje tudi kakovostne športne pripomočke, orodja, prostore, primerno izobražen kader z zgoraj omenjenimi pozitivnimi učinki subjektivnih teorij, spodbujajoče vodstvo, finančno pomoč države in občine, vzajemno sodelovanje s starši itn.

Organizacijo in podrobno vsebino življenja in dela v vrtcu določi vrtec z letnim delovnim načrtom, ki ga sprejme svet vrtca (21. člen Zakona o vrtcih, 1996). V letnem delovnem načrtu se med drugim opredeli tudi, kaj vrtec potrebuje za izvajanje dejavnosti s področja gibanja. Posebej pa se opredeli tudi, katere organizacijske oblike se bodo izvajale, predvidi se zunanje sodelavce itn. Letni načrt za posamezno skupino otrok se nato pripravi na osnovi Kurikuluma za vrtce (1999), ki ga je potrdil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje, pri tem pa je treba upoštevati posebnosti vrtca (materialne, kadrovske, geografske, podnebne razmere, tradicijo in interese otrok) in otrok. Na območjih, kjer imajo npr. pozimi sneg, bodo lahko imeli vrtci več dejavnosti na snegu in ledu kot tisti, ki teh naravnih možnosti nimajo, podoben nasvet pa velja za vrtce, ki imajo v bližini možnost za igre v vodi in plavanje (9).

Skladno z navodili veljavnega Kurikuluma za vrtce se vzgojitelji odločijo, koliko časa bodo posvetili posameznim predlaganim vsebinam. Procesno-razvojno naravnani kurikulum daje vzgojiteljem veliko svobode v izbiri različnih vsebin za realizacijo istih

ciljev. Njihova avtonomnost pri izbiri seže na vsa temeljna področja kurikuluma, torej tudi na gibanje (10). Dozdajšnje raziskave na področju gibanja so dokazale, da na pogostost vključevanja organiziranih gibalnih dejavnosti v vrtcu vplivajo materialni, kadrovski, vsebinski in organizacijski dejavniki (11). Izmed naštetih dejavnikov so isti raziskovalci ugotovili, da imajo pri oblikovanju regresijske enačbe za ugotavljanje odvisnosti organizirane gibalne dejavnosti v vrtcu od materialnih, organizacijskih, vsebinskih in kadrovskih dejavnikov, največji prispevek ravno kadrovski dejavniki. Glede na dejstvo, da prikriti kurikulum (12) bistveno določa vzgojno-izobraževalni proces in vpliva na interakcijo med vzgojiteljem in otrokom ter se odraža v subjektivnih teorijah, je življenjski slog vzgojiteljev izjemnega pomena (1). Prikriti kurikulum ne zadeva samo ideološko obarvanih vsebin (13), ampak bistveno poseže v organizacijo in življenje vrtca kot celote. Življenjski slog vzgojiteljev namreč vpliva na subjektivne teorije, ki imajo močen vpliv na usmerjenost pri poučevanju in se kažejo tudi v tem, kam in kako bo vzgojitelj usmeril dejavnost (1). Poleg tega pa ne moremo mimo dejstva, da je uspešnost v vzgojiteljskem poklicu odvisna tudi od dobre telesne pripravljenosti, saj se vzgojitelji vsakodnevno srečujejo s številnimi fizičnimi obremenitvami. »Nezadostna telesna (gibalna) dejavnost je eden izmed najpomembnejših dejavnikov nezdravega življenjskega sloga, h kateremu prispevajo tudi nezdrava prehrana, kajenje, nedovoljene droge, stres in uživanje alkoholnih pijač. Znanstveno je dokazano, da sodijo našteti dejavniki nezdravega življenjskega sloga med ključne v procesih nastanka, napredovanja in pojavljanja zapletov najpomembnejših kroničnih nenalezljivih bolezni srca in žilja, sladkorne bolezni, nekaterih vrst raka, nekaterih kroničnih pljučnih bolezni, debelosti, osteoporoze in drugih bolezni kostno-mišičnega sistema. Od sedmih ključnih dejavnikov tveganja za nastanek kroničnih nenalezljivih bolezni (zvišan krvni tlak, zvišan holesterol v krvi, zvišan indeks telesne mase, prenizek vnos zelenjave in sadja, čezmerno uživanje alkohola, kajenje), je vsaj pet tesno povezanih s telesno (gibalno) nedejavnostjo in z nezdravo prehrano.« (14)

Otrok v predšolskem obdobju preživi pretežni del budnega časa v vrtcu, kjer zanj skrbijo vzgojitelji in pomočniki. Zakon o vrtcih iz leta 1996 (15) določa, da delovna obveznost vzgojitelja obsega pripravo na vzgojno delo, načrtovanje in izvajanje vzgojnega dela, delo s starši ter sodelovanje pri organizaciji življenja in dela v vrtcu. Delovna obveznost pomočnika vzgojitelja pa obsega sodelovanje z vzgojiteljem pri načrtovanju, izvajanju in pri pripravi vzgojnega dela

v oddelku ter opravljanje drugih nalog, povezanih z dejavnostjo vrtca (41. člen Zakona o vrtcih, 1996). Sodelovanje vzgojitelja in pomočnika je nujno v vseh delih vzgojno-izobraževalnega procesa. 40. člen zakona o vrtcih, ki govori o izobrazbi, pravi, da imajo vzgojitelji višješolsko ali visokošolsko izobrazbo ustrezne smeri, medtem ko imajo pomočniki vzgojiteljev srednješolsko izobrazbo. Razlike v višini izobrazbe se po trditvah različnih raziskovalcev (16, 17, 18) kažejo v pogostosti ukvarjanja z gibalnimi dejavnostmi. Pogostost ukvarjanja z gibalnimi dejavnostmi pa je v pozitivni korelaciji s pogostostjo organiziranja gibalnih dejavnosti v vrtcu (11). Kropcejeva (19) je med drugim ugotovila, da obstajajo nekateri dejavniki, ki pozitivno vplivajo na pogostost ukvarjanja z gibalno dejavnostjo predšolskih otrok, in sicer med glavne dejavnike uvršča aktivno preživljanje prostega časa zunaj in aktivno preživljanje počitnic z družino. Do podobnih ugotovitev je prišla tudi Zajčeva (20). Videmškova, Pogelškova, Karpljuk, Štihec in Zajčeva (21) pa ugotavljajo, da se starši od 3- do 5-letnih otrok v večini zavedajo pomembnosti gibalnih dejavnosti za otrokov celostni razvoj ter z njimi preživijo vsaj eno uro dnevno zunaj. Aktivno preživljanje prostega časa zunaj raziskovalci enačijo s kakovostjo preživljanja prostega časa (22, 23). Raziskave kažejo, da tisti, ki bolehajo za kakšno boleznijo, na prvo mesto kakovosti življenja postavljajo ravno zdravje (23).

Pozitiven vpliv gibalnih dejavnosti na zdravje smemo podkrepiti s trdijo, da je od sedmih ključnih dejavnikov tveganja za nastanek kroničnih nenalezljivih bolezni kar pet takih, ki so tesno povezani z gibalno nedejavnostjo in nezdravo prehrano (24). Ustrezna gibalna dejavnost zunaj in zdrava prehrana sta torej edina logična odločitev vsakega posameznika in nujna sestavina izvedbenega kurikuluma vsakega vrtca. Ker se oblikovanje načina življenja začne že v zgodnjem otroštvu (5) in ker na otroka v tem času vplivajo dednost, okolje in lastna aktivnost (25, 26, 27, 28), je vloga ožjega okolja, še posebej staršev, vzgojiteljev in pomočnic ključna pri razvoju otrokovega vedenjskega sloga in posledično tudi kakovosti njegovega življenja. Če želimo, da bo otrok razvil zdrav življenjski slog, ki mu bo omogočal zdravo odraščanje in kakovostnejše življenje ter ga obvaroval pred kroničnimi nenalezljivimi boleznimi, kot so: artritis, povišan krvni pritisk, povečan holesterol itn., mu moramo tak življenjski slog primerno predstaviti že v otroštvu in ga usmerjati skozi celotno obdobje odraščanja (10).

Zavedanje, da je gibalna dejavnost, še posebej izvajana na prostem, nujna za skladen telesni razvoj vsakega otroka, starše, vzgojitelje, pedagoge, strokovne

delavce v športu obvezuje k zagotavljanju primerne količine in kakovosti izvajanja te dejavnosti. Razvoj je v zgodnjem otroštvu zelo dinamičen in celosten, zato ima gibalna dejavnost nanj izjemen pomen. Poleg tega, da predstavlja pomembno sredstvo za pridobivanje različnih informacij in nabiranje novih izkušenj, z njo otrok razvija gibalne in funkcionalne sposobnosti. Vloga ožjega okolja, še posebej vzgojiteljev, njihovih pomočnikov in staršev je ključna pri razvoju otrokovega vedenjskega sloga in posledično kakovosti življenja posameznika (25, 26, 27, 28). Dokazano je, da otrok že pred rojstvom zaznava dražljaje iz okolja, ki lahko vplivajo na njegov nadaljnji razvoj. Po rojstvu pa je ravno okolje, v katerem se otrok rodi, ključnega pomena za njegov spoznavni, telesni, gibalni, čustveni in socialni razvoj, zato lahko dejavnike, ki vplivajo na otrokov razvoj, razdelimo v tri skupine. To so dejavniki dednosti, okolja in lastne dejavnosti (samodejavnosti) (29, 30). Delovanje vseh treh dejavnikov hkrati pogojuje posameznikove sposobnosti, lastnosti in značilnosti. Otrokov razvoj je treba celostno načrtovati in pri tem upoštevati vse dejavnike, ki vplivajo na oblikovanje zdravega življenjskega sloga (20).

Gibalna dejavnost je pomembna v otroštvu za zdravje in tudi za razvoj vseh gibalnih sposobnosti in funkcionalne sposobnosti. Pomen primerne gibalne dejavnosti za zdravje, pomen preživljanja prostega časa zunaj in kakovost okolja močno vplivajo na poznejšo izbiro zdravega življenjskega sloga vsakega posameznika, kamor uvršamo tudi zgled vzgojitelja in pomočnika vzgojitelja, ki se kaže skozi subjektivne teorije in materialne pogoje za delo v vrtcu.

Avtorji so s to raziskavo ugotavljali razlike v mnenjih med vzgojitelji in pomočniki, in sicer o kakovosti in količini časa, ki ga otroci preživijo v vrtcih, ter razlike v mnenjih o materialnih pogojih, s katerimi razpolagajo. S tem so želeli ugotoviti, ali ima izobrazba pozitiven vpliv na mnenja vzgojiteljev o pomembnosti kakovostnega preživljanja časa. Pridobljene rezultate so želeli nato aplicirati na subjektivne teorije, za katere menijo, da imajo močen vpliv na usmerjenost pri poučevanju. Ugotoviti so želeli tudi, ali imajo vzgojitelji, ki imajo na vzgojno-izobraževalni proces večji vpliv kot njihovi pomočniki, strožja merila za ocenjevanje kakovosti materialnih pogojev za izvajanje gibalnih dejavnosti, ter s tem posredno ugotoviti tudi pomembnost dodatnega izobraževanja. Z ugotavljanjem nekaterih dejavnikov zdravega življenjskega sloga vzgojiteljev in pomočnikov v povezavi z oceno pogostosti izvajanja gibalnih dejavnosti v vrtcu so želeli ugotoviti še, ali je pogostost ukvarjanja z neorganiziranimi gibalnimi/športnimi dejavnostmi vzgojiteljev povezana s pogostostjo izvajanja gibalnih dejavnosti v vrtcu.

2 METODE DELA

2.1 Vzorec anketirancev

Vzorec anketirancev je obsegal 810 vzgojiteljev in pomočnikov vzgojiteljev, ki so se udeležili prvega dela Profesionalnega usposabljanja strokovnih delavcev za izvajanje elementov posebnih pedagoških načel Reggio Emilia koncepta na področju predšolske vzgoje. Zbiranje podatkov je potekalo septembra 2009.

V raziskavi je glede na delovno mesto sodelovalo 66,8 % vzgojiteljev in 33,2 % pomočnikov vzgojiteljev, in sicer so prihajali iz podeželskega (26,9 %), primestnega (22,9 %) in mestnega okolja (50,2 %). Povprečna starost vseh anketiranih je bila 39,6 +/- 9,38 leta, in sicer 41,3 +/- 9,11 leta je bila povprečna starost vzgojiteljev, medtem ko je bila povprečna starost pomočnikov vzgojiteljev 36,2 +/- 9,01 leta.

Celoten proces zbiranja podatkov je bil izveden skladno z zahtevami Zakona o varovanju osebnih podatkov (Uradni list RS, št. 59/1999).

2.2 Vzorec spremenljivk

Vzorec spremenljivk celotne raziskave je obsegal vsa področja, ki so zajeta v Kurikulumu za vrtce in smo ga skonstruirali koordinatorji posameznih področij, ki smo sodelovali v okviru v okviru projekta Profesionalno usposabljanje strokovnih delavcev za izvajanje elementov posebnih pedagoških načel Reggio Emilia koncepta na področju predšolske vzgoje. Pripravili smo enotne vprašalnike za vzgojitelje in pomočnike vzgojiteljev. V tej raziskavi predstavljamo le spremenljivke, ki so vezane na področje gibanja.

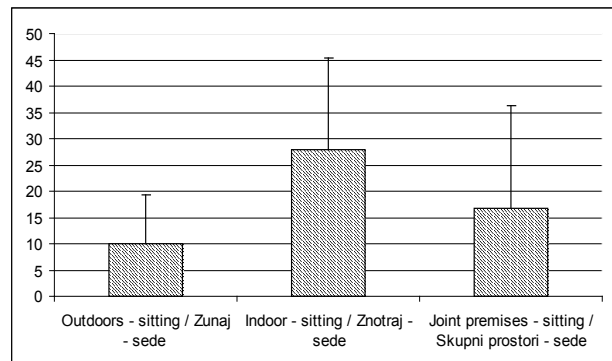
2.3 Metode obdelave podatkov

Podatke smo obdelali s statističnim paketom SPSS – 15.0 za Windows (Statistical Package for Social Sciences Inc., Chicago IL). S podprogramom FREQUENCIES smo izračunali frekvence posameznih odgovorov v anketnih vprašalnikih. Na številčnih spremenljivkah in tudi na drugih ustrezno transformiranih spremenljivkah smo uporabili DESCRIPTIVES (opisna statistika), T-test za neodvisne vzorce, ANOVA (analiza variance) in CORRELATION (analiza povezave med spremenljivkami). Statistično značilnost smo preverjali na ravni 5-odstotnega tveganja ($p = 0,05$). Podatke smo prikazali s tabelami in z grafi.

3 REZULTATI

Rezultati bodo predstavljeni s tabelami in z grafi. V razpravi jih bomo natančneje analizirali in primerjali z dosedanjimi študijami.

Vzgojitelje in pomočnike smo spraševali o načinu preživljanja prostega časa njihovih otrok v posameznih prostorih. Na Sliki 1 razberemo, da otroci našega vzorca raziskovanja zunaj povprečno presedijo 10,1 % svojega prostega časa, v igralnici presedijo v povprečju 28 % vsega prostega časa in v skupnih prostorih 16,8 %. Statistično značilnih razlik v mnenjih med vzgojitelji in pomočniki tu nismo našli.

Slika 1. Delež prostega časa, ki ga otroci preživljajo sede v različnih prostorih.

Figure 1. The percentage of childrens' spare time spent sitting in various areas.

Ugotavljali smo tudi razlike v mnenjih med vzgojitelji in pomočniki o gibalni dejavnosti otrok. Anketiranci so podali mnenje o gibalni dejavnosti otrok na lestvici od 1 do 5, kjer 5 pomeni, da so otroci zelo veliko gibalno dejavni, in 1 zelo malo. Ugotovili smo, da je 60,3 % obojih mnenja, da so otroci njihovega vrtca zelo veliko gibalno dejavni. Vendar pa je to oceno podalo skoraj 10 % več vzgojiteljev kot pomočnikov. Razlike med skupinama smo preverili s Hi-kvadrat preizkusom, ki pa nam ni pokazal statistično značilnih razlik. Tudi razlike v povprečni vrednosti ocen, ki smo jih testirali s T-testom za neodvisne vzorce, ni pokazala statistično značilnih razlik med vzgojitelji in pomočniki. Oboji pa so ocenili gibalno aktivnost otrok na petstopenjski lestvici s povprečno oceno 4,54 +/- 0,61.

Iz Tabele 2 in Slike 2 razberemo odnos vzgojiteljev do gibalnih/športnih dejavnosti in pogostost aktivne udeležbe v organiziranih in neorganiziranih dejavnostih. Na lestvici od 1 do 5, kjer 5 pomeni največ in 1 najmanj, je povprečna vrednost vseh ocen 4,5 +/- 0,6. Vzgojitelji svoj odnos do gibalnih/športnih dejavnosti ocenjujejo višje (4,57 +/- 0,6) kot njihovi pomočniki (4,48 +/- 0,7). Razlike so statistično značilne (Tabela 2). Razlike med vzgojitelji in pomočniki so tudi v pogostosti aktivne udeležbe v organiziranih in neorganiziranih dejavnostih.

Tabela 1. Količina in kakovost športnih pripomočkov.
Table 1. The quantity and quality of sports equipment.

Sports equipment		N	Mean Value/ Srednja vrednost	Standard Deviation/ Standardni odklon F	Annova/ Analiza variance	
Športni pripomočki					Statistical significance/ Statistična značilnost	
Quantity of sports equipment	Pre-school teachers/ Vzgojitelji	529	3,18	1,06	4,014	,045*
	Assistants/ Pomočniki	262	3,34	1,01		
	Together/ Skupaj	791	3,23	1,05		
Quality of sports equipment	Pre-school teachers/ Vzgojitelji	530	3,68	0,89	,912	,340
	Assistants/ Pomočniki	263	3,74	0,82		
	Together/ Skupaj	793	3,70	0,86		

Legend: N – number of responses, annova: F = F Value; statistical significance – hypotheses were confirmed or rejected with a risk of 5% ($p \leq 0,05$)*.

Legenda: N – število odgovorov, F – F-vrednost; statistična pomembnost – hipoteze smo potrjevali oziroma zavračali s 5-odstotnim tveganjem ($p \leq 0,05$)*.

Iz Tabele 1 lahko razberemo, kako vzgojitelji in pomočniki našega vzorca ocenjujejo količino in kakovost športnih pripomočkov, ki jih imajo v vrtcu. Povprečna ocena količine različnih športnih pripomočkov znaša 3,22 +/- 1,05 (na lestvici od 1 do 5, kjer 5 pomeni zelo dobro in 1 zelo slabo). Na enaki lestvici so vzgojitelji ocenjevali tudi kakovost športnih pripomočkov. Iz Tabele 1 razberemo, da je srednja vrednost vseh

ocen 3,70 +/- 0,86. Iz rezultatov analize vidimo, da so pomočniki vzgojiteljev ocenili z višjimi ocenami količino športnih pripomočkov in tudi njihovo kakovost. Razberemo še, da vzgojitelji ocenjujejo količino športnih pripomočkov, s katerimi razpolagajo v vrtcu, statistično značilno nižje kot pomočniki. Razlike so opazne tudi pri kakovosti, vendar te niso statistično značilno.

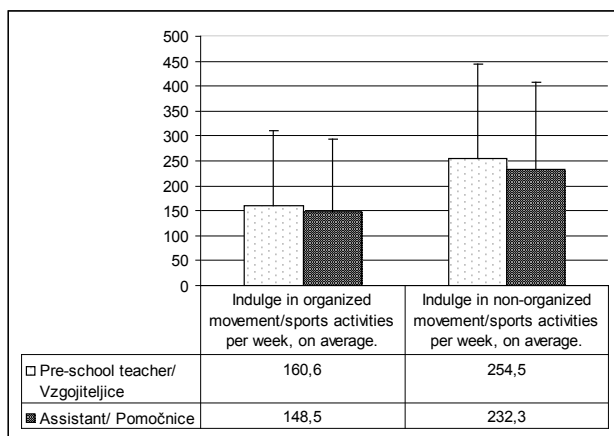
Tabela 2. Odnos vzgojiteljev in pomočnikov do gibalnih/športnih dejavnosti.
Table 2. The attitude towards physical/sporting activity of pre-school teachers and assistants.

Physical/sports activity		N	Mean Value/ Srednja vrednost	Standard deviation/ Standardni odklon F	Annova/ Analiza variance	
Gibalna/športna dejavnost					Statistical significance/ Statistična značilnost	
Could you, please, assess your attitude towards physical/sporting activity / Ocenite vaš odnos do gibalnih/športnih dejavnosti	Pre-school teachers/ Vzgojitelji	527	4,57	0,6	3,869	,050
	Assistants/ Pomočniki	263	4,48	0,7		
	Together/ Skupaj	790	4,54	0,6		

Legend: N – number of responses annova: F = F-Value; statistical significance – hypotheses were confirmed or rejected with a risk of 5% ($p \leq 0,05$)*.

Legenda: N – število odgovorov; F – F-vrednost; statistična pomembnost – hipoteze smo potrjevali oziroma zavračali s 5-odstotnim tveganjem ($p \leq 0,05$)*.

Povprečno so vzgojitelji organizirano gibalno/športno dejavni 156,17 minute tedensko in neorganizirano 248,27 +/- 185,1 minute tedensko, medtem ko so pomočniki 148,5 minute organizirano in 232,3 minute neorganizirano gibalno/športno dejavni tedensko. Natančnejša analiza rezultatov je pokazala, da te razlike niso statistično značilne (Slika 2).

Slika 2. Analiza tedenske aktivnosti vzgojiteljev in pomočnikov.

Figure 2. Analysis of the weekly activities of the pre-school teachers and assistants.

* Razlike med vzgojitelji in pomočniki niso statistično značilne na ravni 5-odstotnega tveganja ($p \leq 0,05$).

Iz Tabele 3 razberemo, da obstaja sistematičen vpliv med povprečno neorganizirano gibalno/športno dejavnostjo vzgojiteljev in njihovo pogostostjo izvajanja gibalnih dejavnosti v vrtcu. Povezava je statistično značilna, vendar šibka, kar pomeni, da je treba iskati tudi druge dejavnike, ki vplivajo na pogostost izvajanja gibalnih dejavnosti v vrtcu.

Tabela 3. Izračun povezanosti med oceno pogostosti gibalne dejavnosti otrok in pogostostjo neorganiziranih gibalnih/športnih dejavnosti vzgojiteljev.

Table 3. Calculation of the correlation between the frequency of movement activities and the frequency of non-organized movement/sporting activities of pre-school teachers.

Pearson's correlation coefficient/ Parsonov koeficient korelacije	How often do you indulge in non-organized movement activities per week? / Kako pogosto ste povprečno gibalno/športno dejavni na teden - neorganizirano?
How much time do children in your respective playgroup devote to movement activities?/ Koliko so otroci vašega vrtca deležni gibalnih aktivnosti?	Pearson's correlation coefficient/ Parsonov koeficient korelacije
	,098*
	Statistical significance (2-way)/ Statistična značilnost (2-smerna)
	,018
	N
	584

Legend: *Statistically typical correlation at a risk of 5% (2-way).

Legenda: *Statistično značilna povezanost pri 5-odstotnem tveganju (2-smerna).

4 RAZPRAVA IN ZAKLJUČEK

Namen raziskave je bil osvetliti problem preživljanja časa otrok v vrtcih v luči subjektivnih teorij, ki se kažejo v implicitno in eksplicitno izraženih stališčih, vrednotah in v navadah vzgojiteljev in pomočnikov ter posledično v usmerjenosti poučevanja. Z ugotavljanjem razlik v mnenjih, stališčih in v navadah med vzgojitelji in pomočniki smo želeli preveriti, ali imajo vzgojitelji, ki imajo večji vpliv na usmerjenost dela v vrtcu, tudi strožja merila ocenjevanja kakovosti preživljanja časa otrok v vrtcih.

Analizirali smo razlike v mnenjih med vzgojitelji in pomočniki o kakovosti in količini časa, ki ga otroci preživijo v vrtcih, ter razlike v mnenjih o materialnih pogojih, s katerimi razpolagajo. V ta namen smo v raziskavo zajeli vzgojitelje in pomočnike iz celotne Slovenije, in sicer je vzorec obsegal 810 anketirank, od tega 66,8 % vzgojiteljev in 32,2 % pomočnikov. Vsi anketiranci so odgovarjali na ista vprašanja, ki smo jih nato zbrali in analizirali.

Analiza rezultatov nam je pokazala, da otroci našega vzorca raziskovanja zunaj povprečno presedijo 10,1 % svojega prostega časa, v igralnici presedijo v povprečju 28 % vsega prostega časa in v skupnih prostorih 16,8 %. Zajčeva (20) je v svoji raziskavi, ki je zajela 37 ravnateljev slovenskih vrtcev, ugotovila, da se otroci največ časa zadržujejo v večnamenskih prostorih in igralnicah ter da se gibalne dejavnosti v večini vrtcev redno in pogosto izvajajo v igralnicah in večnamenskih prostorih. Šetina et al. (31) s pomočjo pospeškometrov na vzorcu 112 otrok, starih od 5 do 8 let, ugotavljajo, da količina gibalne dejavnosti z leti upada in da se večajo razlike med deklicami in dečki v prid dečkov. Organizacija dela v vrtcu je po našem

mnenju vezana predvsem na notranje prostore, še posebej igralnico. Menimo, da bi bilo smiselno vključiti gibalne dejavnosti v povezavi z vsemi področji, saj bi otroku tako omogočali harmoničen razvoj, hkrati pa ga navajali na zdrav način življenja. Več časa, kot so otroci zunaj, bi bilo treba usmerjati njihove dejavnosti. Tudi zaključki drugih raziskav (32, 33, 34) nas spodbujajo k zdravemu načinu življenja, ki vključuje dovolj pogosto in intenzivno gibanje na prostem in zdravo prehrano. Znanstveniki ugotavljajo, da nas je tehnološki napredek pahnil v sedeč in pasiven način življenja, ki se mu ne moremo ali pa nočemo upreti. Zаметke načina življenja pa si otroci začnejo oblikovati že v predšolskem obdobju (10, 20, 35).

Pomembne statistične razlike med pomočniki in vzgojitelji pa smo ugotovili pri oceni kakovosti športnih pripomočkov. Vzgojitelji so ocenili kakovost in tudi količino športnih pripomočkov, s katerimi razpolagajo, nižje kot njihovi pomočniki. Statistično značilno nižja je bila sicer le kakovost. Avtorji sklepamo, da imajo vzgojitelji strožja merila o kakovosti športnih pripomočkov zaradi različnih vzrokov, kot so npr. višina izobrazbe, pogostejše stalno strokovno izpopolnjevanje, verjetno tudi delovna doba in starost, kar je razvidno iz proučevanega vzorca. Vzroke za strožja merila smemo tako pripisati tudi vseživljenjskemu učenju. Tudi druge raziskave so pokazale, da višina izobrazbe vpliva na izoblikovanje strožjih meril ocenjevanja kakovosti in količine (36). Razlike v višini izobrazbe pa se poleg tega po trditvah različnih raziskovalcev (16, 17, 18) kažejo tudi v pogostosti ukvarjanja z gibalnimi dejavnostmi. Raziskave (11, 19) potrjujejo, da na pogostost ukvarjanja z gibalno dejavnostjo predšolskih otrok vplivajo materialni pogoji in tudi ustrezen kader. Glede na dejstvo, da je sodelovanje vzgojitelja in pomočnika nujno v vseh delih vzgojno-izobraževalnega procesa in da subjektivne teorije močno vplivajo na usmerjenost dejavnosti vodij učnega procesa, avtorji menimo, da bi bilo treba posebno pozornost pri seminarjih stalnega strokovnega izpopolnjevanja nameniti tudi pomočnikom vzgojiteljev in to potrebo predstaviti tudi ravnateljem vrtcev.

Analiza rezultatov je pokazala tudi na razlike v odnosu do gibalnih dejavnosti v prid vzgojiteljem. Ugotovili smo, da vzgojitelji statistično značilno višje ocenjujejo svoj odnos do gibalnih dejavnosti. Analiza rezultatov je sicer pokazala, da so vzgojitelji sicer nekoliko pogostejše organizirano in neorganizirano gibalno/športno dejavnosti kot njihovi pomočniki, vendar te razlike niso statistično značilne. Z natančnejšo analizo rezultatov smo ugotovili, da so vzgojitelji gibalno/športno dejavnosti v povprečju dobri 2 uri in pol tedensko, kar pa

je po mnenju strokovnjakov spodnja meja zadostne gibalne dejavnosti za ohranjene zdravja (28). Glede na vrsto poklica, ki ga izvajajo, pa je po našem mnenju treba dvigniti to mejo zadostne gibalne dejavnosti za zdravje, saj je poklic vzgojitelja in pomočnika vezan na dvigovanje in prenašanje otrok, varovanje na plezalnih, igralnih, športnih igralih ..., ki od vzgojitelja zahteva dobro fizično pripravljenost.

Ob koncu analize rezultatov smo s pomočjo Pearsonovega koeficienta korelacije ugotavljali še povezanost med količino gibalnih dejavnosti vzgojiteljev tedensko in pogostostjo gibalnih dejavnosti otrok. Ugotovili smo, da obstaja sistematičen vpliv med povprečno neorganizirano gibalno/športno dejavnostjo vzgojiteljev in njihovo pogostostjo izvajanja gibalnih dejavnosti v vrtcu. Čeprav rezultati analize kažejo, da je povezava statistično značilna, pa je ta izjemno šibka, kar pomeni, da moramo poleg pogostosti gibalnih/športnih dejavnosti vzgojiteljev iskati tudi druge dejavnike, ki vplivajo na pogostost izvajanja gibalnih dejavnosti v vrtcu. Avtorji menimo, da imajo na pogostost vključevanja gibalnih dejavnosti v vrtcu poleg organizirane in neorganizirane gibalne/športne dejavnosti vzgojiteljev verjetno vpliv tudi drugi dejavniki življenjskega sloga pa tudi okolje, materialni pogoji, starost, izobrazba itn.

Videmškova, Pogelškova, Karpljuk, Štihec in Zajčeva (21) ugotavljajo, da se življenjska sloga odraslih in otrok povezuje. Zajčeva (20) ugotavlja, da imajo tisti starši, ki so pogostejše gibalno/športno dejavnosti, bolj gibalno aktivne otroke. Zgled je pomemben dejavnik oblikovanja življenjskega sloga (37). Življenjski slog vzgojiteljev torej vpliva na subjektivne teorije, ki imajo močan vpliv na usmerjenost pri poučevanju in se kažejo tudi v tem, kam in kako bo vzgojitelj usmeril dejavnost. Poleg tega pa ne moremo mimo dejstva, da je uspešnost v vzgojiteljskem poklicu odvisna tudi od dobre telesne pripravljenosti, saj se vzgojitelji vsakodnevno srečujejo s številnimi fizičnimi obremenitvami. Fras idr. (14) trdijo, da je nezdrav življenjski slog drugi najpomembnejši dejavnik tveganja za nastanek, napredovanje in za zaplete pri številnih kroničnih, nenalezljivih boleznih. Nezaščiten gibalno/športna dejavnost pa je poleg kajenja najpomembnejši dejavnik nezdravega življenjskega sloga.

Avtorji poudarjamo, da je delo vzgojitelja in pomočnika prepleteno in da poteka v vseh delih vzgojno-izobraževalnega procesa. Javnozdravstvena problematika izhaja iz najboljčutiljivejšega obdobja, torej iz obdobja predšolskega otroka, kjer se med drugim oblikujejo prehranske in gibalne navade. Že v tem obdobju si oblikuje osebne oz. subjektivne teorije, ki vplivajo na izbiro življenjskega sloga. Celoten

izobraževalni sistem je vpet (38) v osebne teorije. Strokovnjaki menijo, da mora vsaka sprememba v izobraževalnem procesu upoštevati udeležence tega procesa pa tudi vplivati na njihovo spreminjanje. Spreminjanje pa naj se začne že v najzgodnejšem obdobju. Analiza rezultatov nas usmerja k celostnemu pristopu zagotavljanja zdravega življenjskega sloga, saj se v zadnjem času vse več aktivnosti usmerja v preprečevanje kroničnih nenalezljivih bolezni.

Zagotavljanje zdravega življenjskega sloga od rojstva naprej je v veliki meri odvisno od usmerjenosti življenja in dela v vrtcu. Zaradi nacionalnega pomena zdravstvenega varstva in pomena pravice do zdravja in zdravstvenih storitev kot ene izmed temeljnih človekovih pravic moramo promovirati ukrepe varovanja zdravja in življenjskega okolja. Zato predlagamo, da vrtci sprejmejo odločitve in izberejo program Zdravje v vrtcu, ki ga predlaga Zavod za zdravstveno varstvo. Cilj programa je razviti in okrepiti zmožnosti vrtcev za oblikovanje okolij, ki postavljajo zdravje kot pomembno vrednoto in ki si prizadevajo ustvariti zdravo in varno okolje ter krepiti sposobnosti ciljnih skupin (strokovni delavci vrtca, otroci, starši) za ohranjanje in izboljšanje zdravja v celotnem življenjskem obdobju. Predlagamo, da vrtci začnejo izvajati preventivne zdravstvene programe za zaposlene, skupno organizirano vadbo za starše in otroke, izlete v planine, orientacijske pohode. Na vseh dejavnostih pa skrbijo tudi za primerno zdrave obroke in tako vplivajo na oblikovanje zdravega življenjskega sloga vseh sodelujočih. S tem se bodo počasi spreminjale subjektivne teorije vzgojiteljev in pomočnikov ter staršev. Hkrati pa bomo vplivali na pozitivne učinke oblikovanja subjektivnih teorij predšolskih otrok.

Literatura

- Zajec J, Cemič A. Življenjski slog bodočih vzgojiteljev. In: Pišot R, Štemberger V, editors. *Sodobni pogledi na gibalni razvoj otroka, Otrok v gibanju*, 6. mednarodni znanstveni in strokovni posvet, Portorož. Koper: Univerza na primorskem, Pedagoška fakulteta, 2010: 420-423.
- Batistič Zorec M. Subjektivne teorije vzgojiteljic in kurikularna prenova vrtcev. *Sodobna pedagogika* 2004; 2: 90-101.
- Miljak A. Od intuitivnega do znanstveno zasnovanog predšolskega programa. *Predšolsko dete* 1988; 3: 167-170.
- Pešić M. Vrednovanje predšolskih vaspitnih programov. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1987.
- Gabrijelčič-Blenkuš M. Smernice zdravega prehranjevanja v vzgojno-izobraževalnih ustanovah (od prvega leta starosti naprej). Ljubljana: Ministrstvo za zdravje, 2005.
- Zajec J, Videmšek M, Štihec J, Pišot R, Šimunič B. Otrok v gibanju med družino in vrtcem: povezanost športne dejavnosti predšolskih otrok in njihovih staršev z izbranimi dejavniki zdravega načina življenja. Koper: Inštitut za kineziološke raziskave, Znanstveno-raziskovalni center Koper, Univerza na primorskem: Annales, 2010.
- Fox DJ, Khattar RS. Carcinoid heart disease: presentation, diagnosis, and management. *Heart* 2004; 90: 1224-1228.
- Polak A. Izobraževanje učiteljev v smeri razvijanja višjih ravni subjektivnih teorij. In: Destovnik K, Matovič I, editors. *Izobraževanje učiteljev ob vstopu v tretje tisočletje*, Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 1997: 491.
- Videmšek M, Pišot R. Šport za najmlajše. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport, 2007.
- Zajec J. Analiza gibalnih/športnih dejavnosti otrok in vzgojiteljev kot argument za vključevanje nekaterih dejavnikov zdravega načina življenja v vrtce. In: Devjak et al, editors. *Pedagoški koncept Reggio Emilia in Kurikulum za vrtce: podobnosti in razliknosti*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 2010.
- Zajec J, Videmšek M, Štihec J, Šimunič B. Odvisnost organiziranih športnih dejavnosti od materialnih, vsebinskih, organizacijskih in kadrovskih vidikov za izvajanje gibanja v vrtcu. In: Pišot R et al, editors. *Otrok med vplivi sodobnega življenjskega sloga – gibalne sposobnosti, telesne značilnosti in zdravstveni status slovenskih otrok*. Koper: Inštitut za kineziološke raziskave, Znanstveno-raziskovalni center Koper, Univerza na Primorskem: Annales, 2010.
- Špoljar K. Novi pristopi k vzgojno-izobraževalnim programom v sodobnih konceptih predšolske vzgoje. *Educa* 1993; 5: 20-21.
- Bahovec ED, Kodelja Z. Vrtci za današnji čas. Ljubljana: Center za kulturološke raziskave pri Pedagoškem inštitutu, 1990.
- Fras, Z. et al. Strategija Vlade Republike Slovenije na področju telesne (gibalne) dejavnosti za krepitev zdravja od 2007 do 2012. Pridobljeno s spletne strani 10. 9. 2011: http://www.mz.gov.si/fileadmin/mz.gov.si/pageuploads/mz_dokumenti/delovna_podrocja/javno_zdravje/strategija_vlade_RS_podrocje_telesne_dejavnosti.pdf.
- Zakon o vrtcih. Pridobljeno 18. 12. 2010 s spletne strani: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199612&stevilka=569>.
- Alltard E. et al. An alternative to the Swedish model of welfare research. In: Nussbaum M, Sen A, editors. *The quality of life*. Oxford: Clarendon Press, 1993: 88-94.
- Zupančič M, Kavčič T. The age of entry into high-quality preschool, child and family factors, and developmental outcomes in early childhood. *Eur Early Childhood Educ Res J* 2006; 14: 91-111.
- Sila B. Leto 2006 in 16. študija o športnorekreativni dejavnosti Slovencev. *Šport* 2007; (3 Suppl 1): 1-11.
- Kropej VL. Vpliv okolja na športno aktivnost predšolskih otrok: diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za šport, 2001.
- Zajec J. Povezanost športne dejavnosti predšolskih otrok in njihovih staršev z izbranimi dejavniki zdravega načina življenja: doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za šport, 2009.
- Videmšek M, Pogelšek V, Karpljuk D, Štihec J, Zajec J. The correlation of sports activity and eating habits in preschool children and their parents. *Acta Univ Palacki Olomuc Gymnastica* 2006; 3: 65-73.
- Pišot R, Planinšec J. Struktura motorike v zgodnjem otroštvu: motorične sposobnosti v zgodnjem otroštvu v interakciji z ostalimi dimenzijami psihosomatičnega statusa otroka. Koper: Inštitut za kineziološke raziskave, Znanstveno-raziskovalni center Koper, Univerza na Primorskem: Annales, 2005.
- Henderson H, Lickerman J, Flynn P. Calvert – Henderson quality of life indicator. Bethesda: Calvert Group, 2000.
- Djomba JK, Vetrnik L, Zaletelj-Kragelj L, Maučec Zakotnik J, Hlastan-Ribič C. Prehranske navade kot dejavnik tveganja za kronične nalezljive bolezni. In: Hlastan-Ribič C, editor. *Cvahtetovi dnevi javnega zdravja 2010, Zdrava prehrana in javno zdravje : zbornik prispevkov*. Ljubljana: Medicinska fakulteta, 2010: 69-84.

25. Plomin R, Chipuer HM, Neiderhiser JM. Behavioral genetic evidence for the importance of nonshared environment. In: Hetherington EM, Reiss D, Plomin R, editors. *Separate social worlds of siblings: the impact of nonshared environment on development*. Hillsdale: Erlbaum, 1994: 1-31.
26. Pišot R, Završnik J. Z gibanjem do zdravja – od otroka do starostnika. *Zdrav Var* 2002; 41: 12-15.
27. Pišot R, Kropelj VL, Završnik J, Zurc J, Strel J. Child's spare time in the context of gender and environment. In: Moris T, editor. *Promoting health & performance for life*. Sydney: International Society of Sport Psychology, 2005: 1-4.
28. Pišot R, Kropelj VL. Relations between physical activity, life style and life quality indices of children and youth. In: Novotný J, editor. *Sport a kvalita života: sborník článků a abstrakt mezinárodní konference konané 10.-11. 11. 2005 v Brně: proceedings of articles and abstracts of International conference*. Brno: Masarykova univerzita, 2005: 1-16.
29. Musek J, Pečjak V. *Psihologija*. Ljubljana: Educy, 1997.
30. Videmšek M, Štihec J, Karpljuk D. *Analisis of preeschool psysical education*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport, 2008.
31. Šetina T, Volmut T, Pišot R, Dolenc P, Štemberger V, Videmšek M. et. al. Measurement of children's physical activity-related to age and gender. In: Bala G, editor. *Zbornik radova interdisciplinarne naučne konferencije sa međunarodnim učešćem antropološki status i fizička aktivnost dece, omladine i odraslih*. Novi Sad: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, 2007: 31-40.
32. Corbin C. Physical activity for everyone: what every physical educator should know about promoting lifelong physical activity. *J Teaching Physical Educ* 2002; 21: 128-144.
33. Jeriček H, Pokrajc T, Lavtar D. *Predstavitev rezultatov raziskave Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju 2006*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja, 2007.
34. Doupona Topič M, Sila B. Oblike in načini športne aktivnosti v povezavi s socialno stratifikacijo. *Šport 2007 (Suppl 3)*: 12-16.
35. Sallis JF, Patrick K, Long BL. An overview of international consensus conference on physical activity guidelines for adolescents. *Pediatr Exercise Sci* 1994; 6: 299-301.
36. Marjanovič Umek L, Fekonja Peklaj U. *Sodoben vrtec: možnosti za otrokov razvoj in zgodnje učenje*. Univerza v Ljubljani: Znanstvenoraziskovalni inštitut Fakultete za šport, 2008.
37. Cavill N, Biddle S. *What are the determinants of young people's participation in physical activity?: does activity in childhood continue into adulthood?* London: Young Health Conference, National Heart Forum, 2001.
38. Bruner J. *Kultura obrazovanja*. Zagreb: Educa, 2000.